

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Пилипенко Лілії Леонідівни “Етнополітичні процеси в Польщі (1918–1923): західноукраїнський контекст”, поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 032 – Історія та археологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв’язок із науковими програмами

Історія українсько-польських взаємовідносин привертала і ще довго привертатиме увагу не одного покоління науковців, політиків і управлінців. Інтерес до цієї проблеми зумовлюється як чисто науковою, так і суспільною значимістю. Особливо він посилюється у світлі євроінтеграційних прагнень України, у яких важливу роль відіграє розширення та зміцнення відносин із Республікою Польща. Саме остання є не лише безпосереднім сусідом, але й стратегічним партнером України на шляху до Європейського Союзу. Історія обидвох країн тісно пов’язана кількостолітніми взаємовідносинами. Безумовно, аналіз історичного досвіду взаємин України та Польщі необхідний для подальшого подолання стереотипів, які ускладнюють повноцінний розвиток на сучасному етапі. Комплексне й об’єктивне вивчення історії українсько-польських взаємовідносин 1918–1923 рр., формування виваженої оцінки, дасть змогу побудувати надійний фундамент для українсько-польського порозуміння та співробітництва.

У цьому зв’язку дисертація Л. Л. Пилипенко є актуальним сучасним історичним дослідженням, у якому аналізується політика Другої Речі Посполитої щодо українців у міжвоєнний період, ставлення українців до Польської держави, спростовуються стереотипи минулого, що, безумовно, повинно сприяти налагодженню взаємної довіри між народами-сусідами.

Дисертаційна робота виконана у рамках наукової теми кафедри міжнародних відносин і суспільних наук Національного університету біоресурсів і природокористування України: “Вивчення соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку України: аграрний аспект” (державний реєстраційний номер – 0109U007117).

***Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків
та їх достовірність***

Наукові положення та висновки, які сформульовані в дисертаційному дослідженні, ґрунтуються на напрацюваннях українських вчених, а також на архівних і опублікованих джерелах. Обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих здобувачкою, забезпечується опрацюванням значної кількості джерел і літератури (534 позицій). Наукові положення та висновки у дослідницькій роботі представлені й обґрунтовані із застосуванням відповідних посилань на джерела інформації. Дисертаційне дослідження побудоване на засадах наукової об’єктивності, історизму та наступності. У процесі роботи над ним використано методи джерелознавчого аналізу: проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний та ін. Висвітлюючи регіональний аспект етнополітики Польщі, здобувачка застосовувала принципи цілісності й системності, об’єктивності та всебічності розгляду процесу. Водночас залучався теоретико-методологічний інструментарій, притаманний не лише історичній науці, але й політології, етнодемографії, соціально-економічній географії, державному управлінню, соціальним комунікаціям, статистиці. Використані методи і принципи дали змогу дослідити поставлені питання, визначити особливості явищ та процесів, відтворити хронологію подій, висунути власні гіпотези, зробити необхідні узагальнення й висновки, необхідні для гармонізації сучасних українсько-польських відносин.

Висновки та положення, сформульовані у дисертаційному дослідженні, виважені та належно обґрунтовані. Всі поставлені завдання успішно виконані. Л. Л. Пилипенко показала себе зрілою дослідницею, яка уміє аналізувати історичні факти, обґрунтовувати свої думки, робити висновки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що наведені в дисертації факти та узагальнення можуть використовуватися при підготовці узагальнювальних і спеціальних праць з історії України та Польщі, збірників документів і матеріалів, курсів лекцій. Водночас матеріали дисертаційної роботи будуть корисними і для державних, громадських структур у процесі поглиблення українсько-польської співпраці на сучасному етапі.

***Наукова новизна одержаних результатів та повнота їх викладу в
опублікованих працях***

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що на підставі критичного аналізу різновидових джерел та історіографії комплексно проаналізовано регіональний (західноукраїнський) аспект етнополітики відродженої Польщі в 1918–1923 рр., а також процес міжнародного “узаконення” інкорпорації/анексії/військової окупації Західної Волині (1921) і Східної Галичини (1919–1923). Зокрема, *вперше*: до наукового обігу введено значний масив різновидових документів із архівів України і Польщі, матеріалів рідкісної малотиражної преси та інших видань тієї доби; розглянуто засади і механізми етнонаціональної політики Польщі щодо західних українців, інкорпорованої Східної Галичини і Західної Волині; простежено вплив російського військово-політичного чинника на перебіг українсько-польських міждержавних відносин. *Уточнено*: роль та місце УНР, наддніпрянської політичної еміграції в актуалізації східногалицької проблеми, шляхів і засобів її розв’язання; перебіг окремих дипломатичних акцій Польщі, УНР, ЗУНР щодо національних меншин. Водночас *набули подальшого розвитку*: положення про асиміляційний характер державної

політики Польщі; характеристики державно-політичної складової українсько-польських відносин у добу відродження національних державностей; теза про вирішальний вплив країн Антанти, вагомий США й більшовицької Росії на “замороження” західноукраїнського питання, а фактично інкорпорацію Польщею Західної Волині (1921), анексію Східної Галичини (1923); запропоновано низку рекомендацій щодо подальшої оптимізації сучасних відносин України з Польщею, враховуючи уроки і досвід міжнародних відносин міжвоєнного періоду.

Як свідчить список, за темою дослідження авторка опублікувала 23 наукові праці. Зокрема, три статті у наукових фахових виданнях України, дві – у наукових періодичних виданнях інших держав (входять до ОЕСР та/або Європейського Союзу), два розділи у монографіях (опубліковані у співавторстві), 16 матеріалів доповідей у збірниках матеріалів і тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеність

Зміст роботи відповідає темі дисертації. Структура дисертаційного дослідження Л. Пилипенко достатньо чітка та логічна: вступ, три розділи, які містять десять підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел (534 найменувань). Загальний обсяг дисертації складає 236 сторінок, із них основний текст – 197 сторінок.

Вступна частина роботи містить всі необхідні компоненти, які розкриті на належному рівні. Передовсім – це обґрунтування актуальності теми дослідження; авторка також чітко визначила його об’єкт і предмет, мету та завдання, які необхідно розв’язати для її реалізації, хронологічні і географічні межі роботи, її наукову новизну, практичне значення. Окрім того, здобувачка навела відомості стосовно результатів наукового пошуку, які пройшли апробацію на сімнадцяти науково-практичних конференціях міжнародного і всеукраїнського рівнів.

У **першому** розділі авторка розкриває стан наукової розробленості проблеми, характеризує джерельну базу, обґрунтовує теоретико-методологічну основу роботи.

У першому параграфі першого розділу Л. Пилипенко на основі аналізу стану наукових досліджень українсько-польських відносин виокремлює п'ять основних історіографічних груп: перша – публікації українських і польських авторів першої третини ХХ ст., тобто учасників і очевидців відродження польської та української державностей; друга – публікації польських учених доби ПНР; третя – наукові праці вчених СРСР/УРСР 40–80-х рр. ХХ ст.; четверта – дослідження науковців незалежної України; п'ята – зарубіжна, головно польська історіографія початку ХХІ ст.

Другий параграф присвячений характеристиці та класифікації джерельного комплексу, який авторка використала для реконструкції регіональних етносоціокультурних трансформацій у Польщі після Першої світової війни. До нього увійшли документи органів влади і управління Польщі, УНР, Української держави П. Скоропадського, ЗУНР та інших держав; матеріали міжнародних форумів і організацій, документи громадсько-політичних структур; спогади, щоденники та епістолярій учасників і очевидців подій; пресову кореспонденцію, статистичні матеріали, інформацію із соціальних мереж. Л. Л. Пилипенко використала офіційні публікації документів і архівні джерела – неопубліковані документи, що зберігаються у фондах Архіву Актів Нових у Варшаві (ААН), Національного архіву у Кракові (НАК), Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), Центрального державного історичного архіву, м. Львів (ЦДІАЛ), Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО), Центру досліджень визвольного руху, Державного архіву Львівської області (ДАЛО), Архіву Державного архіву Волинської області (ДАВО), Державного архіву Івано-Франківської області (ДАІФО), Державного архіву Тернопільської області (ДАТО).

Критично осмислено наукову літературу доби ПНР і СРСР, матеріали владної і партійно-політичної преси.

Рецензуючи третій параграф першого розділу, зазначимо, що вивчення та критичний аналіз великої джерельної бази, залучення конкретного фактографічного матеріалу загалом дали змогу дисертантці виробити власне бачення досліджуваної проблеми, свідомо підійти до вибору науково-дослідницького інструментарію, методів і принципів пошукової роботи, сформулювати низку аргументованих висновків й узагальнень. Відзначимо також обґрунтування термінологічного апарату, який авторка використовує під час написання дослідження.

Другий розділ **“Пошук моделей примирення і співжиття в умовах відродження національного державотворення”** складається із трьох підрозділів та висновків (2.1. **“«Українська справа» у польській та українській політичній думці й практиці”**; 2.2. **“Польська етнополітична складова державотворення УНР/ЗУНР”**; 2.3. **“Военно-політична боротьба за Східну Галичину в 1918–1919 рр.”**), в яких Л. Л. Пилипенко розкрила політику Другої Речі Посполитої щодо реалізації власного уявлення про свою геополітичну роль у Центрально-Східній Європі.

В останньому розділі **“Українсько-польський державно-політичний діалог в умовах загрози експансії більшовицької Росії (1919–1923)”**, до якого увійшли чотири підрозділи та висновки (3.1. **“«Українська проблема» в політиці Польщі: геополітична, міждержавна, воєнна складові (1919–1920)”**; 3.2. **“Ризький мирний договір 1921 р. та його етнополітичні наслідки для України та українців”**; 3.3. **“Український визвольний рух на захисті державності і соборності українських земель (1920–1923)”**; 3.4. **“Соціально-економічна складова регіональної етнополітики Польщі”**), розкриті основні фактори, які впливали на відносини між двома країнами. Водночас охарактеризована несприятлива для Української держави і УНР у 1919 р. військово-політична ситуація, яка безпосередньо вплинула на динаміку і зміст українсько-польських міждержавних переговорів.

Робота має характер завершеної праці з історії регіонального (насамперед західноукраїнського) чинника етнополітичних трансформацій у період відновлення і становлення новітнього національного державотворення Польщі в 1918–1923 рр.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

У дисертаційному дослідженні Лілії Леонідівни Пилипенко “Етнополітичні процеси в Польщі (1918–1923): західноукраїнський контекст” порушення норм академічної доброчесності не виявлено.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації, зауваження, дискусійні проблеми

Зміст анотації відповідає загальним висновкам, розкриває основні положення та результати дисертації, які відзначаються достовірністю, мають наукову новизну та оформлені згідно з вимогами чинного Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 “Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів”.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Лілії Леонідівни Пилипенко, варто зазначити, що наявні окремі зауваження, а тому доцільно звернути увагу на такі дискусійні положення:

1. У своїй роботі Ви пишете про вплив російсько-більшовицького чинника на українсько-польські відносини, однак уникаєте аналізу сучасної російської історіографії із цих питань.

2. Вважаємо за недоцільне вживання терміна “західноукраїнські землі” лише до Східної Галичини і Волині, бо традиційна історіографія відносить до них Північну Буковину та Закарпаття.

3. Дисертантці варто було більше уваги приділити діяльності сейму Речі Посполитої, зокрема його ухвалам щодо національних меншин.

4. Уважаємо за доцільне конкретизувати також статті конституції

(1921) Речі Посполитої щодо ставлення до національних меншин та їхнього територіального самоврядування.

5. Варто було б більше уваги приділити аналізу принципів роз'єднання українського партійно-політичного табору в 1923 р.

6. У роботі є стилістичні та граматичні огріхи.

Однак висловлені зауваження та рекомендації мають переважно дискусійний характер, не знижують загального позитивного враження від представленої дисертаційної роботи, яка, безумовно, має важливе значення для історичної науки, привертає науковий інтерес до досліджуваної проблеми.

***Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність
встановленим вимогам Міністерства освіти і науки***

Дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми, достовірність її положень та висновків підтверджена аналізом і використанням документального та історіографічного комплексу джерел. Результати дослідження свідчать про розв'язання актуального наукового завдання в історичній науці, яке полягає в цілісному вивченні політики Речі Посполитої (1918–1923) на західноукраїнських землях.

Загальні висновки дисертації відповідають меті та завданням, які у ній визначені. Положення роботи, її фактичний матеріал та висновки мають не лише теоретичне, але й практичне значення. Наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях свідчать про наукову самостійність авторки, високий рівень підготовленості дослідження. Дисертаційна робота Лілії Леонідівни Пилипенко на тему “Етнополітичні процеси в Польщі (1918–1923): західноукраїнський контекст”, поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р.

(zareєстрованого в Міністерстві юстиції України від 3 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9–18 “Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії” (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 032 – Історія та археологія.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

В.І. Ільницький

“12” лютого 2021 року

